

Atyp v cihle aneb

O jednom progresivním způsobu neologizace

Václav Lábus
FP TU v Liberci
vaclav.labus@tul.cz

Typy univerbizace

- přechod v kompozita,
- kondenzace ve spřežky,
- nahrazení sousloví sufixálním útvarem,
- substantivizace adjektiva při ztrátě substantivního členu sousloví,
- elipsa specifikujícího adjektiva,
- tvoření zkratkových slov,
- **metonymicky motivované tvoření, při němž se univerbizovaným pojmenováním stává výchozí (nebo blízce příbuzné) substantivum, z něhož bylo odvozeno určující adjektivum motivujícího víceslovného pojmenování (*bronzová medaile – bronz*).**

-
- *manuál, benzin/nafta, třídveř, sedmnáctipalce, protiprokluz, automat, kotouče/bubny, základ, standard, série, xenony, centrál, kompakt, hybrid...*
 - *mobil ← mobilní telefon*

Vlastnost/charakter/typ

- *bezdrát, multifunkce, digitál, analog, plazma, antivir, mobil; ofset; atyp; demont; silnice, nášlapy, celokarbon; električky, akustiky*
- *klasika, dcera, samet, bulvár*
- *neprofuk, nepromok
(+ nepropro)*

Materiál/suroviny

- o *cihla, panel, pozink, masiv; pšenice, kvasnice*
-

Jednotky s numerálním členem

- o *čtyřpruh, pětikolík, čtyřsedačka, sedmnáctipalce*
-

Typ „Plzeň“

- o *francie (gel na francii: gelové nehty na francouzskou manikúru), anglie (anglická houska), Lisabon*

Forma univerbizátů

- *bezdrátové připojení – bezdrát*
- *kvasnicové pivo – kvasnice*
- *kvasnicové pivo - kvasničák*

Polysémie? Homonymie? Kosémie!

o *silnice, plazma...*

- nejde o čistou polysémizaci, vztah k nadřazenému lexému byl vytvořen prostřednictvím dalších, např. slovtvorných procesů → **kosémie**

o Kosémie: nově vzniklé útvary se jeví jako neosémantizmy, ale vlastně vznikají slovtvorně a mají paralelní slovtvornou/lexikální motivaci. Forma je totožná s už existujícím slovem a význam nově vzniklého pojmenování se (zpravidla) usouvztažňuje se sémantickým potenciálem už existující formy.

Výskyt, synonymní pojmenování...

- Ustálené konstrukce: *v základu, v sérii, v demontu...*
- Plurálová forma: *nášlapy, xenony, sedmnáctipalce...*

Existence paralelního ustáleného vícečlenného pojmenování?

- *demont (dodává se v demontu), komunál (volby do komunálu)...*

„Aktuální univerbizace“

- za určované substantivum v hypotetickém vícečlenném pojmenování lze dosadit různé lexémy z různých komunikačních oblastí – takovým multifunkčním výrazem je např. ***atyp***
- „**Uzuální univerbizace**“ (lexikalizace v určitém významu): *digitál, multifunkce...*

A co celopéro?

- Univerbizaci lze chápat jako paralelní/alternativní motivaci
 - metonymie
 - desufixace (*atyp*)
 - kompozice (*celopéro*)

**K
O
N
E
C**